

Õigus- ja kohtusüsteemi areng

Ettekanne kohtunike täiskogul 10. veebruaril 2012 Narvas

Riigikohtu esimees

Märt Rask

Austatud justiitsminister, head külalised, kallid kolleegid!

1. Nii nagu tavaliselt ei ole me unustanud oma suurüritusele kutsuda väärikalt ametist lahkunud, pensionipõlve pidavaid kohtunikke ja nemad ei ole ka meid unustanud. Täiskogule on registreerunud emeriitkohtunikest Tiiu Jervan, Jaan Kartau, Maie Kram, Peeter Küttis, Vello Lahtvee, Natalja Losevtsova, Ilvi Mets, Rafkat Minzatov, Jaano Odar, Jüri Paap, Heino-Valdo Pihlak, Aita Rajavere, Ene Randmäe, Mart Reino, Mai Saunanen ja Triinu Vernik.

Tervitame häid kolleege aplausiga, soovides neile õnne ja tugevat tervist!

Kõigepealt ettekande traditsioonilised rubriigid.

2. Uued kolleegid

Möödunud aastal tuli kohtusüsteemi kuus uut kohtunikku, neist üks ringkonnakohtusse ja viis maakohtutesse. Lubage mul uusi kolleege täiskogule esitleda:

Tartu Ringkonnakohtusse asus tööle Madis Ernits;

Harju Maakohustusse Ingrid Kullerkann, Moonika Tähtväli ja Toomas Ventsli;

Viru Maakohustusse Leanika Tamm ja Kristel Vedro.

3. Liikumised kohtusüsteemi sees

Viru Maakohutu kohtunikust Pavel Gontšarovist sai Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik ja Tartu Maakohutu kohtunikust Kersti Kerstna-Vaksist sai Tartu Ringkonnakohtu kohtunik.

Tallinna Ringkonnakohtust siirdus Tartu Ringkonnakohtusse Paavo Randma ning Viru Maakohutust viidi üle Harju Maakohustusse Geete Lahi ja Iris Kangur-Gontšarov. Harju Maakohutust siirdus Pärnu Maakohustusse Heli Käpp.

4. Kohtusüsteemist lahkunud

Pensionile siirdumise tõttu lahkusid Tartu Ringkonnakohtust Ago Kutsar, Pärnu Maakohutust Ingrid Allas ja Mart Reino, Tartu Halduskohtust Mai Saunanen ning Tartu Maakohutust Kersti Vosman.

Kuigi 2011. aastal lahkus kohtusüsteemist vähem kohtunikke kui 2010. aastal, tuleb tõdeda, et uusi kohtunikke tuli ka vähem, mille tulemusena on täitmata kohtunikukohtasid 18.

5. Vabade kohtunikukohtade täitmine

Kohtunikukonkursside kohta on täiskogu kaustas materjal, mida ma ei hakka siin kordama. Kohtunikukohtade arvul ja vabade kohtade täitmise probleemidel peatun allpool.

6. Distsiplinaarmenetlused

Distsiplinaarmenetluste rubriigis peatuksin vaid Aivar Koppeli juhtumil, mis lõppes tema ametist tagandamisega. Tallinna Halduskohtu Pärnu kohtumaja kohtunik Koppeli ametist tagandamisega loodi pretsedent, mille sarnast varasemas distsiplinaarpraktikas ei olnud. Saab öelda, et varem distsiplinaarkorras karistatud Koppeli vastu algatas uue distsiplinaarmenetluse küll halduskohtu esimees, kuid sisuliselt oli algatajaks kohtu üldkogu, kes ei suutnud taluda Koppeli poolt kolleegide suhtes üles näidatud ignorantsust, teatud mõttes ülbust ja põhjendamatu eneseõigustusi. Kokkuvõtlikult võiks selle tagandamisloo moraal ja meeldejätmist vääriv tarkuseiva olla selles, et mitte kellelgi ei ole mõistlik egoistlikult panna proovile kolleegide kannatust, ignoreerides kohtu üldkogu üsna üksmeelseid töökorralduslikke otsuseid. Kohtunik korraldab oma tööd iseseisvalt, kuid ilmselt ei mõistnud Aivar Koppel seda, et kohtuniku õigus oma tööd iseseisvalt korraldada ei ole absoluutne, piiramatult õigus, vaid seda tuleb kasutada teiste kolleegide õigusi riivamata.

7. Kohtute esimehed

Eelmise aasta ettekandes sain teile teatada, et kohtujuhtide ametissenimetamine oli kulgenud üsna edukalt, kuid täna pean kahetsusega nentima, et Tartu heade mõtete taustal ei ole suudetud alaliselt ametisse nimetada ei Tartu Ringkonnakohtu ega Tartu Maakohtu esimeest. Esimehe kohusetäitjad Mati Kartau ja Madis Kägu on vaieldamatult kogemustega kohtujuhid, kuid nad on siiski ainult kohusetäitjad. Miks kohtujuhtide ametissenimetamine on takerdunud, saab kuulda ilmselt justiitsministri ettekandest, kuid minu arvates on kohtujuhtide ametissenimetamise probleemistik oluliselt laiem kui ainult kahe kohtujuhi puudumine. Juhiks ei saa mitte kedagi nimetada vastu tema tahtmist. Neid, kes väga tahavad juhiks saada, ei saa alati usaldada. Samas ei saa kohtujuhiks nimetada n-ö mugavusesimeest, kelleks võib osutada ministri ja kohtu üldkogu kompromisskandidaat.

8. Tuleb tõdeda, et kohtujuhi amet ei ole Eesti kohtusüsteemis piisavalt prestiižne nii palga ja vastutuse suhte poolest kui ka töökorralduslike ülesannete ja neile antud volituste mahu poolest. Eksivad need, kes arvavad, et kohtukollektiivis ei ole midagi juhtida, sest kohtud töötavad seaduste alusel ja kohtunik korraldab oma tööd ise. Kui kohtusüsteemis ei oleks aastakümneid mitte ühtegi distsiplinaarmenetlust, rääkimata kriminaalmenetlustest, kui me ei peaks päevast päeva rääkima mõistlikust menetlusajast ja paljudest n-ö korduma kippuvatest küsimustest, võiks nõustuda sellega, et kohtujuhti kui üldvastutajat ei ole tarvis, sest korrakohane õigusemõistmine toimib automaatrežiimil. Nii see pole ja ilmselt ei tule selline aeg kunagi.

9. Ainuüksi see, et kohus on asutus, millel peab olema oma eestkõneleja nii suhetes teiste asutuste kui ka avalikkusega ja kohtus töötavad ning sinna pöörduvad ikkagi ainult inimesed, kellel on oma vored ja puudused, tingib normaalse töökeskkonna loomiseks vajalike otsuste vastuvõtmist ja selle eest vastutamist. Kohtujuhtide väljavalimise, koolitamise, nende volituste ja vastutuse küsimustega tegelevad piiratud eelarveressursside tingimustes peaaegu kõik Euroopa riigid, kuid kahjuks ei ole meil võimalik automaatselt üle võtta teistest riikidest ei kohtujuhte ega nende ettevalmistamise meetodikaid. Peatusin paari lausega kohtujuhtide temaatikal sellepärast, et näen kohtujuhtide ametissenimetamisel hoopis tõsisemat mentaalset probleemi, mis ei ole kõrvaldatav lihtsalt seadusest tulenevate formaalsuste täitmisega või järjekordse seadusemuudatusega. Kohtu juhtimine tuleb tõsta au sisse, muuta selle staatus autoriteetseks, ihaldatavaks.

10. On heameel tõdeda, et eelnevatel aastatel traditsiooniliseks kujunenud rubriik *süüdimõistetud endised kohtunikud* jääb sellel aastal täitmata, ja tahaks loota, et seda ei tule kunagi täita.

11. Kohtute seaduse § 38 lg 3 p 1 kohustab riigikohtu esimeest tegema igal aastal kohtunike täiskogule ettekande kohtusüsteemi arengust. Täiskogu on see koht, kus seaduse nõudeid täites tuleb igal aastal kohtusüsteemi arengust rääkida. Just seetõttu on valitud ka tänase täiskogu üldteemaks „Viis aastat kohtusüsteemi arengu põhimõtete vastuvõtmisest. *Quo vadis*, Eesti kohtusüsteem?“. Ühelt poolt on see vastuseks mõningate kolleegide küsimustele: “Miks selline teemavalik, mis sellest arengust ikka rääkida?” Teiselt poolt meeldetuletus, et viis aastat tagasi võttis kohtunike täiskogu rõhuva poolthääletamusega, mõne erapooletu ja mitte ühegi vastuhäälega vastu strateegilise dokumendi, mis päädis uue kohtute seaduse eelnõu väljatöötamisega ja selle Riigikogule üleandmisega.

12. Jään endiselt selle juurde, et kohtute seaduse eelnõu ettevalmistamine, selle kohtunikukonnaga korduv läbiarutamine ja kõigi erinevate arvamuste ning seisukohtade punktuaalselt täpne Riigikogule edastamine oli kohtusüsteemi ühendav demokraatlik protsess, mille sarnast ei tunne varasem Eesti õigusloome praktika ja mis ilmselt ei kordu iialgi. Nii nagu demokraatlikus otsustusprotsessis ei ole kellelgi tõemonopoli, ei sündinud ka sellise demokraatia tingimustes eelnõu, mis vastaks kõigi osalejate ootustele. Sellist eesmärki ei saanudki kohtunikukonna ette püstitada, sest ka kohtute seaduse võtab vastu

rahva valitud parlament, mitte kohtunike täiskogu, kuigi mõnel kolleegil võis jääda ekslik mulje, et tema ongi lõplik otsustaja.

13. Täna saame tõdeda, et kohtute seaduse algatamine Riigikogu, mitte Vabariigi Valitsuse poolt, oli põhiseaduslikku järku naiivsus. Minister Rein Lang leidis, ilmselt tegelikke põhjuseid ette toomata, et Vabariigi Valitsus kui täitevvõim ei peaks sekkuma kolmanda võimu enesekorralduslikesse küsimustesse ja seetõttu tuleb eelnõu algatada Riigikogus. Uskusin minagi, et kohtute seadust on võimalik parlamendis menetleda n-ö parteide üleselt, konsensuslikult, sest toimivat kohtusüsteemi peaksid oluliseks pidama nii koalitsioon kui ka opositsioon. Olles nüüd targem, pean tunnustama, et iga seaduse vastuvõtmine on üksnes poliitiliste valikute ja otsustuste ahel, milles võimalolijad otsustavad ja vastutavad. Neil, kes soovivad midagi arendada ja muuta, ei ole põhjust loota opositsiooni heatahtlikule kaasabile.

14. Praeguse täiskogu ettevalmistamise käigus on kolleegid minu käest küsinud, milliseid otsustusi kavatseb täiskogu vastu võtta. Vastuseks saan ainult öelda, et ühtegi täiskogu otsuse projekti, mis puudutaks kohtusüsteemi arengupõhimõtteid või kohtute seaduse eelnõu, ei ole ette valmistatud. See aga ei tähenda, et siin ja praegu ei võiks igauks teist välja tulla otsuseprojektiga, mille täiskogu võib päevakorda panna ja läbi hääletada.

Isiklikult leian, et kohtunikud on kohtusüsteemi probleemide teadvustamiseks omalt poolt kõik teinud ja pakkunud poliitikutele otsustamiseks eelnõu, milles valikuid tehes võiks Riigikogu seaduse tasandil paljud kohtusüsteemi probleemid lahendada, kui selleks ainult jätkub poliitilist tahet. Kohtunike täiskogu otsuste korduv vastuvõtmine seda tahet ei tekita ega kahanda.

15. Nagu teame, piirdus Riigikogu poliitiline tahe üksnes kohtute seaduse eelnõu algatamise ja paaril korral põhiseaduskomisjonis arutamisega, jõudmata eelnõu isegi suurde saali esimesele lugemisele viia. On tekkinud hetk, mil nii mõnigi kolleeg võib kahelda viis aastat tagasi tehtud otsustuse õigsuses ja vajalikkuses. Tõsi, riigieelarve menetlus seab kõigi asutuste ette ülesande koostada valdkondlikud arengukavad, kuid eelarvemenetlusest tingitud formaalsuste täitmine oleks võinud toimuda kohtutes ja ministeeriumis ilma üldiste arengupõhimõtete vastuvõtmiseta. Ridamisi võib esitada hüpoteese selle kohta, mis oleks olnud teisiti või mida oleks tulnud teisiti teha, kuid täna seisame silmitsi faktiga, et see visioonidokument on olemas ja selle oluliseks ümbertegemiseks ei ole vajadust, sest struktuursed probleemid on endised. Selles dokumendis kavandatud arengusuunad on põhiolemuselt ellu viimata. Kuigi vaadates Justiitsministeeriumi arengukava neid punkte, mis puudutavad kohtusüsteemi arengut, näeme, et nii mitmedki põhimõtted on valikuliselt ja allikale viitamata arengukavasse sisse kirjutatud. Asi pole viitetechnika vigades, vaid selles, et Justiitsministeerium justkui häbeneb kohtusüsteemi arengupõhimõtete tunnustamist kohtunikonna tahteavaldusena. Kaldun arvama, et arengupõhimõtete dokumendi tunnustamine lisaks Justiitsministeeriumi arengukavale autoriteeti, mitte ei vähendaks seda. Arengupõhimõtete arutelu vajalikkust tingib täna ka see, et viie aastaga on kohtusüsteemi lisandunud hulk uusi kohtunikke, kelle jaoks on see dokument "eelajalooline", sest nemad pole selle väljatöötamisel ega vastuvõtmisel osalenud.

16. Kohtusüsteemi arengut ei saa vaadelda väljaspool riikluse arengut, mille demokraatlikuks teetähisteks on Riigikogu valimised ja uue valitsuse ametissenimetamine. Kohtunike täiskogu võiks otseallikast teada saada, milliseks kujuneb kohtusüsteemi arengut puudutavate poliitiliste otsustuste sisu, nende otsustuste tegemise graafik. Võimalik, et võimuerakonnad soovivad näha hoopis teistsugust kohtusüsteemi, kui see oli kavandatud arengupõhimõtetes. Loomulikult on ka sellised ideed, mis põlistavad praeguse kohtusüsteemi või loovad hoopiski mingi kolmanda süsteemi, demokraatlikus ühiskonnas diskuteeritavad, kuid need tuleb eelkõige avalikult välja öelda ja lasta asjaomastel arvamust avaldada. Poliitikute vaikiv otsustamatus on arengu seisukohalt halvem kui halb otsustus.

17. Kogu kohtusüsteemi arengu probleemistik taandub ühele põhiseaduslikule küsimusele, kas valitsevad poliitilised jõud tunnistavad kohtusüsteemi kui põhiseadusest tulenevat kolmandat võimuharu ja selle võimuharu sisest enesekorralduse õigust või nad on müütide kütkes, arvates lihtsustatult, et kohtunikonnale ei tohi enesekorraldusõigust anda, sest nad ei saa hakkama ei õigusemõistmise korraldamise ega süsteemi haldamisega.

Arusaam, et kogu riigi elu korraldab üks suur valitsus, kellel on otsustav mõju nii parlamendile kui ka kohtusüsteemile, on eksitav soovmõte. Parlament võib muutuda valitsuskoalitsiooni seadusloomeliseks kummitempliks, kuid kohtusüsteem mitte, vähemalt niikaua, kuni kohtunikel lastakse sõltumatult õigust mõista. Eksiarvamus, et kohtud vajavad poliitilist järelevaatajat justiitsministri näol, on põlvest põlve edasi kandunud poliitmutoloogia element, millele on võimatu seletust leida, kuid see töötab poliitilises otsustusprotsessis dogmana. Kui arvatakse, et ma räägin siin väljamõeldud hirmudest, kuna selliseid dogmasid tegelikkuses ei eksisteeri, siis võin kinnitada, et ka tänasel täiskogul osaleb rohkem kui üks mõjukas inimene, kes on nii oma mõtteid väljendanud ja võib-olla mõtleb samuti ka praegu. Soov kohtusüsteemi tihedalt täitevvõimuga siduda, kuni selle allutamiseni poliitilisele kontrollile, on oluliselt vanem kui Suurest Prantsuse revolutsioonist sündinud võimude lahususe põhimõte.

18. Just eelarvamusterohke suhtumine kohtusüsteemi murendab õigusemõistmise autoriteeti ega lase kohtunikonnal võtta vastutust selle toimimise eest. Minu käest küsis sundimatu vestluse käigus haridus- ja teadusminister, akadeemik Jaak Aaviksoo: “Kes kontrollib Riigikohut? Esimese ja teise astme kohtuid kontrollib Riigikohus, kuid kes kontrollib Riigikohut, sest demokraatlikus ühiskonnas ei saa olla ühtegi kontrolli- ja kriitikavälist sfääri.” Vastasin, et lühike vastus on – Jumal –, ja pikem vastus, et Riigikohtu tegevust kontrollib kõrgeima riigivõimu kandja – rahvas – oma esindajate kaudu Riigikogus. Ei küsimus ega vastus oleks seda väärt, et kohtunike täiskogul selle üle mõtteid vahetada, kui sellest küsimusest ei kooruks välja üks teine tõdemus, et kohtusüsteem näib ka poliitikutele kinnise ja üsna suletud süsteemina, mida pigem tuleks umbusaldada, kui usaldada. Muljet kohtusüsteemi suletusest kinnitavad ka avaliku arvamuse küsitlused. Arvan, et kohtunikond saab avalikku arvamust kohtusüsteemi suletusest muuta poliitikute valgustamise abil. Kui ainult poliitikutel selle spetsiifilise valdkonna tundmaõppimiseks mahti ja tahtmist on, sest põhiolemuselt on Eesti õigusemõistmise tase Euroopa tugev keskmine, mida ei pruugi ühelgi poliitikul häbeneda. See tähendab, et kohtusüsteem ei tekita poliitikutele suuri muresid. Meil on keskpäraselt toimiv sõltumatu kohtusüsteem. Kas aga kohtunikond, kes näeb seestpoolt lahendamist vajavaid probleeme, ja rahvas, kes peab taluma seda keskpärasust, sellega rahule jääb, on iseküsimus.

19. Nendele, kes püüavad väita, et kohtusüsteem ei saa hakkama ilma täitevvõimu kõrvalabita, püüan tuua mõningaid näiteid kohtusüsteemi viimase kümne aasta arengust. See areng näitab, et kümne aasta tagused müüdid ja hirmud on vähemalt osaliselt taandunud.

2002. aastal loobuti sellest, et justiitsminister võis teha kõigi kohtunike üle distsiplinaarjärelevalvet. Küllalt oli neid, kes arvasid, et selle tulemusena kaob kontroll ja järelevalve, lakkama hakkab ringkaitse ja semutsemine. Ma ei soovi siinkohal hakata kiitma distsiplinaarkolleegiumit, kuid väidan, et mitte midagi sellist ei ole juhtunud.

Samast aastast muutus kohtunike koolitussüsteem, mis algselt oli ministeeriumi pärusmaa. Vaatamata mõningatele kasvuraskustele võime praegu olla uhked selle üle, et meil on kohtunike omavalitsuslikul algel baseeruv koolitussüsteem, mida võib häbenemata teistele eeskujuks tuua. Loodan, et täna tuleb sellest sõnavõttudes veel juttu, kuid etteruttavalt märgin, et kohtunike ja kohtuametnike koolitus peab lähtuma ühtsest algest, alluma ühtsele meetodikale ja teenima ühist eesmärki. Väärrib tunnustust, et ministeerium on taastanud kohtuametnike koolituse, kuid parema tulemuse saamiseks tuleks see liita ühtsesse süsteemi kohtunike koolitusega.

20. 2002. aastal loodi täitevvõimu tasakaalustava, nõuandva ja kooskõlastava organina kohtute haldamise nõukoda (KHN), millest on välja kasvanud sisuline mõttekoda, mis kõrvuti seadusest tulenevate ülesannetega annab ministriumile põhimõttelisi suuniseid kohtukorralduse ja kohtusüsteemi kui terviku arendamise küsimustes. KHN ei tegele kohtuhalduse igapäevase juhtimisega. Tihti põrkuvad mõttekojas väljapakutud ideed ja lahendusvariandid lihtsalt sellele, et kohtute asekancler teatab, et selle või teise otsuse ellurakendamiseks ei ole neil ministriumil tööplaanis ruumi või puudub lihtsalt ressurss. Tänapäev tuleb neid arvukaid kolleege, kes sellistel puhkudel on töörühmade liikmetena ära teinud ulatusliku analüüsitöö või välja töötanud meetodikaid. Seda kõike ühiskondlikus korras.

21. Siinkohal võib mainida mõningaid KHN-is vastu võetud põhimõttelisi otsustusi, nagu 2007. aastal menetlusstatistika meetodika küsimused, 2008/2009 kohtute igapäevatöö praktilised probleemid alates kohtuesimeeste järelevalve funktsiooni laiendamisest kuni KIS-i temaatikani, koormuspunktidest rääkimata. 2010. aasta otsustused kehtestada I ja II astme kohtu esimeestele kohustus esitada regulaarseid aruandeid õigusemõistmise korrakohase toimimise kohta, et saada tervikpilt sellest, mis tegelikult kohtutes toimub, kuni selleni, et 2011. aastal otsustas KHN kohtute siseauditi süsteemi loomise. Ainuüksi toodud näited peaksid eemale peletama kõik hirmud sellest, et kohtunikud ei saa süsteemi haldamisega hakkama. Kohtute haldamise nõukoda on oma tagasihoidlike volituste raamidest ammu välja kasvanud ja jõudnud sellisele tasemele, kus justiitsminister küsis detsembris 2010 kohtute haldamise nõukoja arvamust, kas sõlmida Euroopa Inimõiguste Kohtusse Eesti vastu kaebuse esitanud isikuga sõbralik kokkulepe kohtumenetluse ebamõistliku pikkuse tõttu või mitte. Kas KHN peaks iga EIK kaebuse puhul justiitsministrit nõustama, on küsitav, kuid tagasiside Eesti kohtute tegevuse peale esitatud kaebustest on kohtuhaldusele vajalik.

Kohtunikud on seaduskuulekas ja vastutusvõimeline rahvas, kelle süsteemisene initsiatiiv vallandub, et mitte öelda, tekitab „proaktiivne sünergia“, koos vastutuse ja usalduse kasvuga.

22. Tutvusin Justiitsministeeriumi arengukavaga ja ka mõningate selle muutmiseks koostatud visanditega. Arengukava rubriigi „Peamised probleemid“ p-s 7 seisavad reas järgmised laused: „Kohtusüsteemi probleemiks on selle suutlikkus tagada õigusemõistmise korrakohane toimimine. Kehtiva kohtute seaduse alusel toimiv kohtusüsteem on ennast suuresti ammendanud ega sobi väikesele ning kuluefektiivselt toimivale riigile. Kõige olulisemaks puuduseks tänases kohtusüsteemis võib pidada seda, et seal puuduvad mõistlikud eeldused süsteemisese vastutustunde tekkimiseks, mis ei soosi kohtusüsteemi arengut ning mis seab küsimärgi alla kogu kohtusüsteemi jätkusuutlikkuse. Ühest küljest ei juhi kohtusüsteem ennast efektiivselt ise ning teisest küljest ei ole kellelgi kohtusüsteemist väljast seda juhtida. Olukord, kus vastutus kohtusüsteemi toimimise eest on jagatud täitevvõimu ja kohtuvõimu vahel on toonud kaasa vastutuse hajumise – selline olukord ei soosi kohtuvõimu enesekorralduslikku alget ega süsteemisese vastutustunde tekkimist.“

23. Nagu näeme, antakse tsiteeritud dokumendis kehtiva kohtute seaduse alusel oma võimalused ammendanud kohtusüsteemile üsna karm hinnang, mille kohaselt ei peeta süsteemi jätkusuutlikuks. Probleem on sedavõrd tõsine, et dokumentides nähakse isegi ette uue kohtute seaduse vastuvõtmine, dokumente täpsemalt uurides selgub, nimelt RES-i tabelist, et kohtute seaduse menetlemine peaks algama 2014. aastal, vastuvõtmine 2015. aastal ja jõustamine 2016. aastal. Tegemist on meetmega 5.1. „Kohtuvõimu süsteemisese vastutustunde ja arenemisvõime ning õigusemõistmise efektiivsuse suurendamine“. Olgu selle tunde kasvatusel, kuidas on, kuid tõdegem, et eespool tsiteeritud tõsiste kohtusüsteemi probleemide lahendamine hakkab riigi eelarve strateegia arengukava järgi, mis vastab Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi punktile 16b, kulgema võrdlemisi väljapeetud ja mõõdukas tempos. Pealegi ei tasu unustada, et 2015.

aastal toimuvad jälle Riigikogu valimised, mis sisuliselt tähendab seda, et praegune valitsuskoalitsioon ei kavatse kohtusüsteemi, mille ta sisuliselt kõlbmatuks tunnistas, reformimisega tegeleda. Mida ei saa tagasi lükata, saab alati edasi lükata.

24. Tahaks väga loota, et minister ütleb oma esinemises välja selge poliitilise seisukoha, kas ja kui, siis millal, kavatseb valitsuskoalitsioon kohtusüsteemi õigusliku arendamisega tegeleda. Ma ei reeda siin saladust, kui väidan, et sundimatu vestluse käigus on ministri seisukohad olnud mõnevõrra teistsugused, kui arengukava projektis kirjas.

25. Lõpetuseks tahaksin tagasi pöörduda Eesti kohtusüsteemi praegusaja suurima probleemi juurde. See on täitmata 18 kohtuniku ametikohta. Kohtuniku ametikohad kehtestatakse justiitsministri määrusega. Praeguse seisuga on neid 242, millest 18 täitmata kohta moodustab 8%. Kuna kohtuhalduse rahakott on justiitsministri käes, siis saab minister lihtsa rehkenduse tulemusena otsustada, millal vakantse koha täitmiseks konkurs väljakuulutada või selle väljakuulutamise viivitada, et tekkiks n-ö kohtute rahaline reserv. Selle tehtega tegelikult petetakse riigieelarve koostajaid, sest personalikulude arvestus käib ametlike kohtunikukohtade järgi. Kuna kohtute kuludest moodustavad ca 80% personalikulud, siis on täitmata kohtunike ametikohtade arvel reservi loomine kõige tõhusam kokkuhoiumeede. Vahemärkusena olgu mainitud, et aastatel 2009 kuni 2011 ei ole kohtute riigieelarvest rahastamine muutunud. Võib-olla just selline kriisi stabiilsus, mis ei arvesta tegelike vajadustega, loob mulje, et kohtute eelarve on justkui riigieelarvest lahutatud konstantne suurus, mille piires tuleb leida lahendusi sisemiste reserve arvel. Kohtusüsteemi töö tagamine on ikka kogu riigi, mitte ühe ministri ülesanne. Ilmselt sellise piirmääraga fikseeritud rahastamisest tekkisid lennukad ideed kohtunike palkade ümberjagamiseks kohtuametnikele ja kohtunikukohtade kahandamiseks kahesajani. Ma ei püüagi vastu vaielda sellele, et ka kohtusüsteemi rahastamisel tuleb rakendada kokkuhoiurežiimi, kuid ma ei saa nõustuda sellega, kuidas seda püütakse teha.

26. Mitte kellelgi pole õnnestunud teaduslikult tõestada, mitu kohtuniku ametikohta peaks Eesti kohtusüsteemis olema. Me võime küll võrrelda erinevate riikide enam-vähem võrreldavaid kohtusüsteeme, kuid saame ikkagi orienteeruvad arvud, mille kohaselt Eesti kohtunike arv 100 000 elaniku kohta on pigem väike kui suur. Samas ei saa eitada võimalusi ka kohtuniku ametikohtade arvu vähendamiseks, kuid seda ei saa teha salaja, hiilivalt selleks, et siis näpuotsaga natuke kohtutele raha tagasi jagades „kingitusi“ teha. Igati mõistetav on ametniku soov olla raha jagamise juures, korraldada n-ö kohtute tulemusrahastamist, kuid hoogtöö võtted ei ole õigusemõistmise stabiilsuse ja kvaliteedi tagamiseks parimad abinõud. Oleme sellel teemal KHN-is korduvalt peatunud, kuid seni tulutult. Loodan, et minister kui mitte tänases ettekandes, siis vähemalt 2013. aasta eelarve perspektiive tutvustades tuleb välja ausate kaalutlustega nii kohtunike ametikohtade arvu kui ka n-ö reservi kasutamise osas.

Head kolleegid!

Eesti väärrib parimat õigusemõistmist Euroopas!